

אביגדור המאירי ועיצוב התקשורת העממית הארץ-ישראלית בשנות העשרים

עוזי אלידע

משירי אביגדור פוירשטיין, זכה לתהודה רבה ולסיקור נרחב בעיתונות העברית האירופית והארץ-ישראלית.² עם פרוץ המלחמה העולמית הוא גויס לצבא ההונגרי, שירת כקצין בחזית הרוסית ונפצע פעמים, נפל בשבי הרוסי בשנת 1916 ונשלח למחנה שבויים בסיביר. לאחר פרוץ המהפכה חזר לקייב, משם פנה לאודסה והסתפח לקבוצת סופרים עבריים ובראשם ביאליק. באודסה כתב שירה ופובליציסטיקה בעיתונים עבריים בעריכתם של יוסף קלאוזנר, משה גליקסון, אליעזר שטיינמן ושלמה צמח. בשנת 1921, כשגברו רדיפות תומכי התנועה הציונית בידי השלטון הסובייטי, הצליח לצאת בהשתדלות פקידים סובייטים רמי דרג עם קבוצת סופרים ציונים את גבולות ברית המועצות. הוא עלה לארץ בסוף אוגוסט 1921 והתיישב בתל-אביב.³

פוירשטיין היה דמות בלתי שגרתית שמשכה תשומת לב בזכות פעילות תקשורתית יוצאת דופן. את משכנו התקשורת הראשון הוא מצא בעיתון הארץ, אולם עיתון צנוע ומאופק זה ששכן בירושלים, חייב את העיתונאי, שהתגלה כבעל מזג סוער, לכבוש את יצרו ולהימנע מפולמוס ומעמימות; מה גם שהוא הוגבל לכתיבת מאמר אחד לשבוע. פוירשטיין הסתייג מסגנונו הכבד, השכלתני והאליטיסטי של העיתון, ובעיקר מן העובדה שמומן בידי הממסד הציוני ולא העז להשמיע קול ביקורתי נגדו. לפיכך הוא החליט להוציא עיתון לאור בפורמט קטן (אוקטבו) והעניק לו את הכותרת **לב חדש**.

במאמר הפתיחה בגיליון הראשון, "מחוסר מקום", שהופיע ערב ראש השנה תרפ"ב, בסוף ספטמבר 1921, התלונן פוירשטיין שהוא הלך ונחנק בעיתון הארץ, שצמצם את מאמריו למינימום ומנע ממנו להגן על החלש והמדוכא. הוא טען שארץ ישראל, שהתיימרה להיות אוטופיה שבה יצמח עם עברי חדש, הפכה לסדום ועמורה, מקום שבו נעלמה הסולידריות, והיחיד נרמס בידי פקידות ציונית אטומת לב. לפיכך שם לעצמו מטרה: להקים כתב עת שיפתח את דלתותיו ואת לבו לחלש ולמעונה וישמש במה להשמעת ביקורתו של הנרדף כלפי החזק והמדכא בעיקר כלפי המנגנון הביורוקרטי והמפלגתי של מפלגות המרכז והשמאל. "באווינו הצר המלא מלחמות, אנחות, תלונות, רעב, שעבוד, גלות, שכרון-גאולה, ייאוש, חרוק שיניים,

במרכזו של מאמר זה עומד אביגדור המאירי, משורר ופובליציסט עברי ששפת אמו הונגרית. הוא עלה לארץ בשנת 1921 והיה לדמות מרכזית בעיצוב פניה של הספרות והתרבות העברית בארץ ישראל המנדטורית. במאמר זה אני מתמקד בתרומתו של המאירי לעיצוב פניה של התקשורת העממית העברית ובעיקר העיתונות העממית העברית בארץ ישראל בשנות העשרים.

בניגוד לעולי מזרח אירופה ומרכז אירופה שתרמו לעיצובה של תרבות ועיתונות עלית שכלתנית, הושפעו אביגדור המאירי וחבריו מהתרבות הקלה של בודפשט ווינה ששורשיה בפריו של ה-Belle-Epoque, תרבות של קברטים ואופרטות, של ראינוע ובתי קפה, של מחזות סאטיריים ושנסונים, תרבות של מרחב ציבורי שהוצף בחוברות זולות בפרוטה שהכילו רומניים ורומנטיים, סיפורי בילוש והרפתקאות, ועיתונות צהובה שאת כותרותיה הסנסציוניות צעקו בקולי קולות מוכרי העיתונים בחוצות הערים שהפכו את המרחב הציבורי לקרנבל דרמטי רועש וצוהל.

אנשי השמאל הציוני ראו בתרבות ההמון הפופולרית תרבות מנוכרת ומדחיקה, שתפקידה לחזק את שליטתה של הבורגנות השלטת בהמונים, להחליש את התודעה הקולקטיבית של ההמון ולהסיט את תשומת הלב מהעיקר, קרי מהעומות הכלכלי-מעמדי, לסיפורי הרפתקאות, פלילים ורכילות.¹ לעומת זאת רוב עולי הונגריה נמנו עם תנועת הימין הליברלית שתמכה בחברה קפיטליסטית ובתרבות צריכה תחרותית, ולפיכך ראו בתעשיית התרבות הפופולרית לא רק תופעה חיובית אלא אף נחוצה לכניית החברה הציונית העתידית בארץ.

אביגדור המאירי והתרבות הפופולרית, צעדים ראשונים: לב חדש

אביגדור פוירשטיין, ששינה את שמו לאחר עלייתו לארץ להמאירי, נולד בעיירה דוידהאזה, באזור העיר מונקץ' באזור קרפטורוס. הוא למד בישיבת פרסבורג ובבית ספר תיכון שליד בית המדרש לרבנים בבודפשט והיה פעיל בתנועה הציונית מנעוריו. ספר שיריו הראשון,

העת כדי להילחם בממסד הציוני, בעיקר בוועד הלאומי ובמפלגות הפועלים. כבר בגיליון הראשון הוא הציג את הפער שבין חלום למציאות דרך סיפורו של יהודי שעולה לארץ מלא התלהבות, תר אותה לאורכה ולרוחבה אולם אט-אט התגלגל לו מעשי השקר והמרמה של הממסד הציוני השליט. הוא האשים ממסד זה בהקמת גלות חדשה וגטו חדש בארץ.⁵ ב"מכתב לעבדים ולשפחות" שפרסם בגיליון מס' 2, הוא יצא נגד ציבור הפועלים שהוסת, לטענתו, נגד בעלי ההון בארץ. המאמר, הכתוב בגוף ראשון בסגנון תאטרלי, פנה לציבור הפועלים וקרא להם להשתחרר משטיפת המוח של תועמלני ההסתדרות.⁶ אולם המאירי הפנה את זעמו גם כלפי הממסד הבריטי והפקידות הבכירה. למשל, לאחר שב-2 בנובמבר 1921 אירעו הפגנות סוערות בירושלים נגד הצהרת בלפור שבמהלכן נהרגו ארבעה יהודים ועשרות נפצעו, ועשרות יהודים נעצרו לאחר שניסו להגן על עצמם, כתב המאירי בגיליון מס' 3 של לב חדש מאמר קשה בגוף ראשון נגד הנציב העליון, הרברט סמואל. הוא האשים את הנציב היהודי באחריות אישית לשפיכות הדמים ובאותה הזדמנות גם חירף וגידיף את הציבור הערבי, שאותו הגדיר כ"פורעי מוסר, הלומי יין ושוכבי משכב זכר".⁷

בעקבות דבריו הקשים הוגשה נגדו תביעת דיבה על פגיעה בכבודו של העם הערבי. ב-13 בדצמבר 1921 דיווח דאר היום על משפטם של הסופר פוירשטיין, עורך לב חדש, ושל מנהל הדפוס האחרות, זאב אשור, בבית המשפט המחוזי ביפו לפני שלושה שופטים (בריטי, ערבי ונוצרי וערבי מוסלמי) ובנוכחות המון אדם. כתב העיתון יששכר-דב בר-דרורא סיפר שהשניים הואשמו בעברה על סעיפים 11 ו-16 של חוקי הדפוס, ובפגיעה בכבודם של ערביי הארץ. הנאשמים כפרו באשמה ופוירשטיין טען להגנתו שאין לו דבר נגד העם הערבי. לדבריו הוא תלמידם של המזרחנים היהודים ההונגרים גולדציהר ובכר, שחינכוהו לכבד את הערבים ותרבותם. הוא הוסיף וטען שיחסו לעם הערבי הוא יחס רומנטי של אה לאה, ואם יש במאמריו מילים חריפות הרי זה כתוצאה ממאורעות 2 בנובמבר 1921 בירושלים. המאירי טען שכתב מה שכתב נגד קבוצת המסתים ולא נגד העם הערבי כולו. הם מעוניינים לתקוע טריו בין העם הערבי ליהודי. הערבים הם בעלי האחוות הגדולות ונוגשים בעם הערבי, אבל אם יש ערבים משכילים וישרים שנפגעו מדבריו, הוא מצטער ומתחרט על כך. שני הנאשמים נקנסו בעשרים לירות הודות להתערבותו של השופט המוסלמי לטובתם.⁸

לאחר מותו של הסופר מיכה יוסף ברדיצ'בסקי הקדיש המאירי מאמר ארוך לעימות בין ברדיצ'בסקי, חסידו של ניטשה שהטיף לחיי בשר ושמחת חיים, לאחד העם שהטיף לחיי רוח ואיפוק. המאירי סבר שבארץ ישראל ברדיצ'בסקי ניצח. האנשים מעדיפים בארץ חיי חול ולא חיי קודש, רוצים סינתזה ערבית-יהודית בריאה ועליונה, חיי בשר ולא חיי רוח. בני הארץ אינם חולמים על מרכז רוחני, אלא שואפים להיות יהודים פשוטים והגונים. הם רוצים אדמה פשוטה לעבד אותה בידיים פשוטות אך ישרות ולצדה להקים אופרה ותאטרון, עיתונות וקברטים שיפיצו את שמחת החיים בארץ.⁹ נראה שזו הייתה אחת הסיבות לכך שהמאירי העדיף את השימוש באמצעי תקשורת עממיים על אמצעי תקשורת אליטיסטיים. הוא ציפה שבעזרת אמצעי



עיתון לב חדש, דצמבר 1922

נבלה, גזלה, עדות שקר וצביעות, עד להיחנק. אפשר שנקלוט את הלילה החשאית המתלחשת באוויר הרחוב הצר שלנו המדברת בעלטה ונהיה לה לפה".⁴

בסך הכול הוציא פוירשטיין שמונה חוברות לב חדש. שש הראשונות הופיעו ברצף, בין סוף ספטמבר 1921 לתחילת מארס 1922, ושתי האחרונות יצאו באופן אקראי, אחת בסוף 1922 והשנייה באפריל 1924. בחוברת מס' 5, בסוף ינואר 1922 שינה העורך את שם משפחתו מפוירשטיין להמאירי על שם אחד מאבות אבותיו, הרב מנחם המאירי, מחבר הספר בית הבחירה. במקביל הוא החליף את הדפוס הקואופרטיבי "האחרות", שבו נדפסו ארבע החוברות הראשונות, בדפוס חדש, דפוס מ' שהם (שטיינפלד) ביפו ומספר עמודי הגיליון הוכפל, משמונה ל-16. מחיר החוברת עלה מגרוש לשני גרושים. גם מפיצי כתב העת הוחלפו. ארבעת הגיליונות הראשונים הופצו בבית המסחר קרוגליאקוב ששכן ביפו והיו לו סניפים בירושלים, בחיפה ובצפת, וארבעת האחרונים בבית המסחר לספרים תרבות, שגם לו היו סניפים באותן ערים ובעליו הקימו מאוחר יותר את הוצאת הספרים "מצפה" שבה פרסם המאירי את ספריו.

לב חדש היה מוצר תרבות זול לייצור ולצריכה, ובעיקר נוח לשימוש וקל לקריאה בשל פורמט האוקטבו הקטן ומספר העמודים המצומצם. מבחינת התוכן עשה פוירשטיין הכול כדי להתאים את כתב העת החדש לקהל קוראים רחב. הוא נכתב בשפה פשוטה ובהירה, אבל גם סיפורית ודרמטית. בסגנון פולמוסי-לוחמני הוא עסק בנושאי ספרות לצד נושאי אקטואליה חברתיים ופוליטיים. המחבר השתמש בכתב

משפט לב חדש

(מספרו השני במס' 52)

בשנים, בנוסחיו הראשונים, הופיעו המושגים "משפט לב חדש" ו"משפט לב ישן" כשמותיהם של שני משפטים שונים, אך כיום הם נחשבים למשפטים אחדים. המשפט החדש, שנקרא על שם המתמטיקאי הרוסי לב, נוסח על ידי פאול קוהנסטן בשנת 1922, והמשפט הישן, שנקרא על שם המתמטיקאי הבריטי קוהנסטן, נוסח על ידי קוהנסטן בשנת 1925. המשפט החדש, שנקרא על שם המתמטיקאי הרוסי לב, נוסח על ידי פאול קוהנסטן בשנת 1922, והמשפט הישן, שנקרא על שם המתמטיקאי הבריטי קוהנסטן, נוסח על ידי קוהנסטן בשנת 1925.

תקשורת עממיים וכל לבנות מחדש חברה עברית ילידית עממית, נטולת תסביכים גלותיים ברוח ברדיצ'בסקי. הד לכמיהה זו של המאירי לחברה עברית ילידית חדשה אפשר למצוא באותה תקופה הן בעיתון ההמון דאר היום, שקרא להפריח את התרבות העממית הילידית כאנטי-תזה לתרבות הגטו,¹⁰ הן בציור המקומי מבית המדרש של נחום גוטמן וראובן רובין.

בהמשך לשמחת החיים הדיוניסית של ברדיצ'בסקי הקדיש המאירי את גיליון מס' 6 של לב חדש כולו לחג הפורים. הוא שם בו ללעג ולקלס את עסקני הממסד בסגנון ההומור הקרבנלסקי (משלוח מנות של נשות השוק בסגנון ה"פואסרד" Poissardel) של המאה השמונה-עשרה. הוא גלגל על ד"ר ישראל דה האן האנטי-ציוני אבל גם על דאר היום הסנסציוני.¹¹

גיליון פורים היה הגיליון האחרון של לב חדש. אף על פי שעלות ההפקה של כתב העת הייתה נמוכה והפופולריות שלו גבוהה, התקשה המאירי לממנו.

מערכת מוסף הספרות בעיתון ההמון דאר היום לעריכת העיתון המצולם המזרח: 1922-1925

המהומה שחולל המאירי בעיתון לב חדש משכה את תשומת לבם של עורכי דאר היום הירושלמי. אמנם המאירי גלגל על עיתון זה בגיליון פורים של לב חדש, אבל עטו השנון ויכולתו לעורר רעש תקשורתי מצאו חן בעיני העורך הראשי של דאר היום, איתמר בן-אב"י, וחבריו.

דאר היום היה מאז הקמתו באוגוסט 1919 העיתון היומי הנפוץ ביותר בארץ ישראל. הוא עוצב במקור כעיתון עממי שנועד לחולל רעש עם סגנון כתיבה פשוט, נגיש, סנסציוני וספקטקולרי.¹² העיתון אימץ אידאולוגיה חברתית-כלכלית ימנית קרובה לזו של המאירי והיה שותף לתפיסתו של המאירי על הבניית תרבות עברית עממית ילידית חדשה ואנטי-גלותית. לכן תמוהה העובדה שהקשר ביניהם לא נוצר עוד עם עלייתו של הסופר לארץ. נראה שהסיבה לכך הייתה חברי מערכת העיתון שהיו רובם ילידי הארץ, אשכנזים וספרדים. בני היישוב הישן והחדש, בני מושבות וערים ששמו להם למטרה להילחם בהגמוניה של עולי אירופה בני העלייה השנייה, השלישית והרביעית.¹³

המאירי, איש העלייה השלישית, היה קרוב לאידאולוגיה הימנית של העיתון ולתפיסת השיח העממי שלו, אולם הרגיש זר ליד אנשים כאיתמר בן-אב"י, אלכסנדר אהרונסון ואברהם אלמליח. מנגד הוא התקשה לתקשר עם אנשי עיתון הארץ ומאוחר יותר עם עיתונאי עיתון דבר, שנשלטו בידי עולי רוסיה בהנהגת משה גליקסון מהארץ וברל כצלנסון מדבר. כעולה מארץ דוברת הונגרית הוא הרגיש ניכור הן למחנה ה"צברי" והן למחנה המזרח אירופי, ושנים מאוחר יותר הוא טען: "כל הצרות משום שאני הונגרי".¹⁴

בקיץ 1922 חרגו עורכי דאר היום ממנהגם והזמינו אדם שאיננו יליד הארץ לכתוב בעיתון. עד הצטרפותו של המאירי לא היה בדאר היום מדור ספרותי. המאירי הצטרף בשמחה לצוות העיתון. הובטח לו בחוזה חופש ביטוי גמור ללא התערבות המערכת. נוסף על כך, לצד המדור הספרותי אפשרה לו המערכת הפרסם בעיתון טור פובליציסטי לוחמני.

מספר שנים לאחר תחילתו של לב חדש, ב-1925, פרסם המאירי מאמר ב"המון דאר היום" שבו טען כי המשפט החדש, שנקרא על שם המתמטיקאי הרוסי לב, נוסח על ידי פאול קוהנסטן בשנת 1922, והמשפט הישן, שנקרא על שם המתמטיקאי הבריטי קוהנסטן, נוסח על ידי קוהנסטן בשנת 1925.

המשפט החדש, שנקרא על שם המתמטיקאי הרוסי לב, נוסח על ידי פאול קוהנסטן בשנת 1922, והמשפט הישן, שנקרא על שם המתמטיקאי הבריטי קוהנסטן, נוסח על ידי קוהנסטן בשנת 1925.

המשפט החדש, שנקרא על שם המתמטיקאי הרוסי לב, נוסח על ידי פאול קוהנסטן בשנת 1922, והמשפט הישן, שנקרא על שם המתמטיקאי הבריטי קוהנסטן, נוסח על ידי קוהנסטן בשנת 1925.

המשפט החדש, שנקרא על שם המתמטיקאי הרוסי לב, נוסח על ידי פאול קוהנסטן בשנת 1922, והמשפט הישן, שנקרא על שם המתמטיקאי הבריטי קוהנסטן, נוסח על ידי קוהנסטן בשנת 1925.

המשפט החדש, שנקרא על שם המתמטיקאי הרוסי לב, נוסח על ידי פאול קוהנסטן בשנת 1922, והמשפט הישן, שנקרא על שם המתמטיקאי הבריטי קוהנסטן, נוסח על ידי קוהנסטן בשנת 1925.

כניסתו של המאירי לעיתון הייתה הדרגתית. הוא החל לפרסם משיריו תחת השם פוירשטיין כבר ב־26 ביולי 1922.¹⁵ כ־11 באוגוסט הוא החל לערוך בימי שישי מדור בשם "דיעות ספרותיות" ובו דיווחים קצרים על ספרים וכתבי עת עבריים חדשים שיצאו לאור.¹⁶ המדור היה למוסף שבועי ב־29 באוגוסט 1922, וכלל בין עמוד לשני עמודים. אבל בניגוד לעיתון הארץ, שם היה מדור ספרותי בימי שישי, החליט המאירי לא להעניק למוסף הספרותי הילה של קודש ולא לחברו עם יום שישי, אלא לפרסמו בימי חול, תחילה בימי שלישי ואחר כך בימי ראשון. כמו בעיתונו לב חדש, גם המוסף הספרותי היה הצגה של איש אחד. כבר במוסף הספרותי המלא הראשון, ב־29 באוגוסט 1922, אפשר לזהות בו נוכחות מוחלטת זו של המאירי: שיר בחתימת אביגדור פוירשטיין ושתי מסות ארוכות בחתימת אביגדור המאירי. כמו בעיתון לב חדש המאירי התכוון לקרב את הציבור הרחב לעולם הספרות ולכן המוסף נכתב בסגנון שווה לכל נפש, בשפה פשוטה, בהירה, סיפורית, דרמטית ופולמוסית. במהרה מצא עצמו המאירי מתנגח עם אויביו משמאל. בסוף אוגוסט 1922 תקף עורך הפועל הצעיר, יוסף אהרונוביץ, את המאירי על שבחר בדאר היום כבמה למוסף ספרותי. דאר היום היה, לדעתו של אהרונוביץ, עיתון עממי "צהוב" סנסציוני העוסק בכל מה שהוא גשמי ומתועב, ולפיכך לא הבין כיצד עיתון "נמוך" זה יכול לשמש במה למוסף ספרותי העוסק בנושאים נשגבים ומקודשים, מה גם שהיה זה מוסף שהתיימר להיות פורץ גדרות ויוצר סטנדרטים ספרותיים חדשים. יתרה מזאת, אהרונוביץ גינה את העיתון על שהוא משבח, לדבריו, את ערכי הקפיטליזם מצד אחד והפאשיזם מצד שני.¹⁷ המאירי ענה להתקפה בתחילת ספטמבר 1922 במאמר "מחבקי אשפתות". הוא טען שהוא חייב תשובה לא לאהרונוביץ אלא לאלפי בני הנוער, החלוצים והפועלים המתייחסים בכבוד למילה הכתובה. הוויכוח היה כיצד לכתוב דברי ספרות להמון. אנשי תנועת הפועלים חוששים מדאר היום מכיוון שהוא עיתון עממי קליל המושך פועלים רבים לקרוא בו. עתה, משמתפרסם בו מוסף ספרותי קל המעוצב גם הוא בסגנון עממי, גובר חששם. המאירי סיפר שכשעלה לארץ עוד תלה תקוות בעיתון הפועל הצעיר, אבל עד מהרה גילה שהעיתון, המעוצב בידי אהרונוביץ ודבורה בארון, מלא דברי שעמום של ערבי שבתות, שירי נוף מרקיבים מצד אחד, וויכוחי הגנה על "אנשי שלומך" מצד שני. אין פלא שציבור הפועלים מעדיף לקרוא בסתר את מוסף הספרות של דאר היום, שסגנונו הפשוט והבהיר, הרגשי והנמרץ, המתאר את המציאות החברתית כמות שהיא, מושך המונים. כמו בעיתון לב חדש המשיך המאירי לטעון שאת הספרות יש להוריד ממרומי האולימפוס ולהפכה לזמינה ונגישה להמון, ומנגד לעשותה מעורבת פוליטית, פולמוסית ונשכנית, ריאליסטית ואקספרסיוניסטית.¹⁸

המאירי המשיך לערוך ולכתוב את מוסף הספרות של דאר היום בחודשים ספטמבר 1922–מאוס 1923 במתכונת קבועה שכללה שיר, מסה ספרותית או היסטורית, סיפור מקורי לצד סיפור מתורגם, ביקורת ספרות, תאטרון, מוסיקה ואמנות – הכול פרי עטו של המאירי. המאירי אף פתח בתחילת 1923 מדור "תשובות המערכת" ובו הזמין קוראים לשלוח מפרי יצירתם והגיב ליצירות השונות שקיבל.¹⁹ בניגוד

מדור לספרות ולבקורת

המאירי המשיך לערוך ולכתוב את מוסף הספרות של דאר היום בחודשים ספטמבר 1922–מאוס 1923 במתכונת קבועה שכללה שיר, מסה ספרותית או היסטורית, סיפור מקורי לצד סיפור מתורגם, ביקורת ספרות, תאטרון, מוסיקה ואמנות – הכול פרי עטו של המאירי. המאירי אף פתח בתחילת 1923 מדור "תשובות המערכת" ובו הזמין קוראים לשלוח מפרי יצירתם והגיב ליצירות השונות שקיבל.¹⁹ בניגוד

המאירי המשיך לערוך ולכתוב את מוסף הספרות של דאר היום בחודשים ספטמבר 1922–מאוס 1923 במתכונת קבועה שכללה שיר, מסה ספרותית או היסטורית, סיפור מקורי לצד סיפור מתורגם, ביקורת ספרות, תאטרון, מוסיקה ואמנות – הכול פרי עטו של המאירי. המאירי אף פתח בתחילת 1923 מדור "תשובות המערכת" ובו הזמין קוראים לשלוח מפרי יצירתם והגיב ליצירות השונות שקיבל.¹⁹ בניגוד

המאירי המשיך לערוך ולכתוב את מוסף הספרות של דאר היום בחודשים ספטמבר 1922–מאוס 1923 במתכונת קבועה שכללה שיר, מסה ספרותית או היסטורית, סיפור מקורי לצד סיפור מתורגם, ביקורת ספרות, תאטרון, מוסיקה ואמנות – הכול פרי עטו של המאירי. המאירי אף פתח בתחילת 1923 מדור "תשובות המערכת" ובו הזמין קוראים לשלוח מפרי יצירתם והגיב ליצירות השונות שקיבל.¹⁹ בניגוד

מדור הספרות בעריכת המאירי – דאר היום, דצמבר 1922

למוספים הספרותיים המתחרים, שהעמידו במרכז יוצרים עבריים ממוחה אירופה, העדיף המאירי להדגיש את תרומתה של יהדות הונגריה לספרות ולהגות ולכן בלט במוספים טיפול ביוצרים כמו יוסף פטאי או אנדרה אדי.²⁰ בניגוד למוספים הספרותיים שהעדיפו ספרות עברית, הרבה המאירי לתרגם ספרות זרה, רובה של סופרים צרפתים, גרמנים, ואוסטרו-הונגרים. אחת מגולת הכותרת של פעילותו היה תרגום יצירתו של הסופר ההונגרי מוריץ יוקאי, אוקיאניה. הרומן רחב הריעה יצא לאור בכותרת אוקיאניה: היות הגדה של עולם שחרב. מוסף הספרות כבר נסגר אז, ואוקיאניה פורסם בדאר היום כרומן־פיליטון ב־25 פרקים בין אמצע דצמבר 1924 לאמצע פברואר 1925. בהודעה מקדימה לפרסום הרומן ב־14 בדצמבר 1924 כתב העיתון ש'יוקאי הוא "גדול הרומניסטים של המאה שעברה בהונגריה". דאר היום פרסם את הרומן "בתרגומה המזהיר של אביגדור המאירי", משום שהוא עוסק בעלילותיו של גיבור עברי, ספן איש שבט בנימין, בימי חינעל.

לצד פעילותו הספרותית גילה המאירי נוכחות בולטת בשנת 1922 ברפים הפוליטיסטים של דאר היום. כבר באוגוסט 1922 הוא פתח טור בשם "ממדומני", שבו הוא דן בתדירות כמעט יומיומית בענייני השעה, ובהמשך לקו שנקט בלב חדש, דן ברותחין את המסד הציוני השמאלי של היישוב.²¹



כרזת תאטרון הקומקום

עיתון המחיר יצאו, כמו במקרה של עיתונו הראשון, לב חדש, לאחר הפסקה ארוכה. גיליון מס' 12 הופיע בספטמבר 1929, לאחר מאורעות 1929 בשתי מהדרות תוך ניצול המומנטום של הלם המאורעות. גיליון נוסף, מס' 13, יצא ביוני 1931.²⁴

כתב העת והתאטרון הסאטירי היו שלובים זה בזה והזינו זה את זה לא רק כלכלית, אלא גם סגנונית ותוכנית, ושניהם היו נדבך חשוב בתרומתו של המאירי להבניית התרבות הפופולרית העברית הארץ-ישראלית.

תאטרון הקומקום היה ללא ספק ניסיון ראשון מסוגו בתולדות התרבות העברית. המאירי הצליח להחדיר לארץ ישראל את התאטרון הקברטי הסאטירי האירופי כפי שפעל בפריז, בווינה, בברלין ובבודפשט. התאטרון התבסס על שלושה אלמנטים: מילה, לחן ומשחק. במרכז הבמה עמד הקונפרנסייה או המנחה, לבוש פראק וצילינדר, כשהוא פונה ישירות לקהל כאילו היו אורחיו. הוא שבר את החומה בין קהל ובמה, הזמין את הקהל לשיר אתו ושימש כמספר וכציר המרכזי, המתווך והמציג את חלקי המופע השונים שהורכבו ממערכונים ופזמונים.

המאירי נעזר בשני עולים מהונגריה בהקמת הקומקום: פסח (איטשון) עיר-שי (אירשיי), (1896-1968), יליד בודפשט, שם למד אדריכלות, עלה בשנת 1925, ושימש בתאטרון כמעצב התפאורה

פעילותו של המאירי בדאר היום החלה להצטמצם באמצע 1923. מדור הספרות נסגר באביב אותה שנה. לא ברור אם הסיבה נבעה מעומס פעילות של המאירי או מהחלטת מערכת (המאירי זכה לתמיכת העורך הראשי בן-אב"י, אבל סגנו, אלכסנדר אהרונסון, התייחס אליו בחשדנות). הוא המשיך לפרסם בעיתון בהתמדה בשנים הבאות מאמרים פובליציסטיים, ביקורות תאטרון וספרות לצד שירים וסיפורים פרי עטו. אביגדור המאירי חזר באמצע שנות העשרים לעיסוקיו הספרותיים, אולם כשנוצרה אפשרות להיות מעורב בהוצאת עיתון עממי מיהר להשתלב בהרפתקה. כך מצא עצמו המאירי בין אפריל לאוגוסט 1925 מעורב בהוצאה לאור של העיתון המצולם הראשון בתולדות היישוב. הכוונה לדורשבעון בשם המזרח, בבעלות בעל הציניקוגרפיה הירושלמי מיכאל פיקובסקי. שש חוברות של המגזין יצאו לאור. הוא הכיל שפע של צילומים מחיי הארץ עם הסברים בעברית, אנגלית וגרמנית. המאירי ערך את הגיליונות הראשונים והוחלף בידי ק"י סילמן. תפקידו כעורך היה לבחור את הצילומים ולנסח בלשון ציורית ולעתים בחרוזים את כותרותיהם. צילומים אלה תיארו אירועים מרכזיים בחיי היישוב (הנחת אבן הפינה לאוניברסיטה העברית, ביקור הלורד בלפור בארץ ישראל, התפתחות היישובים העבריים ואירועים תרבותיים). המאירי גם תרגם שירים מהונגרית ושילבם בעיתון.²² אמנם לאחר ארבעה חודשים נסגר המזרח, אולם העבודה בעיתון עממי זה תרמה להמאירי ניסיון שאותו יישם בפרויקטים הבאים שלו.

המאירי חוזר לעיתונות: בין עיתון המחיר לתאטרון הקומקום, 1927-1928

בתחילת מאי 1927 פתח המאירי במתקפה תקשורתית משולבת על דעת הקהל הארץ-ישראלית באמצעות הקמת תאטרון סאטירי ראשון בארץ בשם "הקומקום", בו שימש ככותב העיקרי של הפזמונים והמערכונים וכבמאי. במקביל הוציא לאור עיתון חדש בשם המחיר: "דוכן למלחמת האידאות". גם בכתב עת זה, כמו בפרסומיו הקודמים, היה המאירי המחבר הראשי והכמעט בלעדי.

בשנה הראשונה הוציא המאירי 11 גיליונות של העיתון בתדירות חודשית, עד מאי 1928 (להוציא הפסקה בחודשים פברואר-מארס 1928).²³ שבעת הגיליונות הראשונים נמכרו במחיר שני גרושים מצריים. עיתון יומי נמכר באותם ימים במחיר גרוש אחד, אבל המחיר היה ירחון ובו 32 עמוד. בגיליון מס' 8 הוחלף המטבע המצרי בארץ במטבע ארץ-ישראלי והעיתון החל להימכר במחיר קבוע של שני גרושים ארץ-ישראליים.

להערכתו היה קשר בין יציאת הגיליונות ברצף ופעילות תאטרון הקומקום. הרווחים מהקומקום מימנו את המחיר. כל עוד תאטרון הקומקום היה יציב, בתכניות 6-1, יצא העיתון ברצף. אבל בערך בפברואר 1928 החלו מתחים בתאטרון, שהביאו לבסוף לפרישת חלק מהלהקה באפריל 1928 ולהפסקה זמנית של פעילותה. הפסקה זו פגעה בהופעת העיתון המחיר, שחזר להופיע לחודשיים באפריל-מאי 1928. אבל הקשיים בהקמה מחדש של הקומקום המחודש בין אוגוסט לדצמבר 1928 היקשו על המאירי להוציא לאור את העיתון, ולאחר מכן הוא יצא רק באופן אקראי. שני הגיליונות האחרונים של

הקומקום

(להצגותיו בירושלים)

הסטריות. הדרשן או הקונפראנסאי. הוא טר אליעזר דונת, אדם שלא היה משחק פרופסיונלי מיטיו ויש לו כל הפוזיות הרוחנית והטבעית וכל ה"טני", הנהוצים לתפקידו. דרשותיו הן על פי רוב מוצלחות ומכוונות אל ה"נקודה", אם כי לא נקו מן החלישיות המשותפת לכל הדרשנים—גריה אחי רי טעם הקהל.

מוצלחות הן גם ההצגות בתמציי תן הסטריות ובכטוים הציוני, אף כי מורגש קצת הפזון בטכניקה הדקורטיבית בית ובציבור התוכן. וראוי לקומקום לשים לב לנקודה זו, שהיא העיקרית בתכניה.

כשמה הוא, הקומקום ביותר בתור בלדרשת לחנוך המלה החפד שית, בארץ. יותר מדי בלמנו את פינו ועטנו בתור "כפופים" ויטועדכדים והניעה השעה לעשות קצת רוחח והתירה לחופש פרלמנטרי. לא מוס, אנכי, לבדו קצת את דעת הקהל שלנו מתוך בקרת עצמית ולהת מעט פלות ראש לכבודהראש שלנו, הארון בחשד קי חשיבות פנישה ורצינות נפוחה. "הקומקום" הוא לפי שעה ההקה התיאטרונת, היחידה בארץ העושה עסקים לא רעים כלל. שפע מינת שר צה הצביר את פעלה.

יהי רצון שלא יבטח "הקומקום" אחרי ההצלחת ההמונית. ויתאמן לעמוד על גובה אכנותי.

בריה קלה וחדשה זו בעולם התיאטרון שלנו מצאה לה סיד וכותסדים בארץ. ראשיתה היתה מצערה, באולם קטן, ואחריתה שנה מאד, היא משכה אליה את ההמונים אל בית העם בתל-אביב, ועלתה יקבשה את הכמה התיאטרונת.

שכחת הקהל על "הקומקום", מעיר דה, כי יצירה כזו היתה חסרת לו הרפרטואר של הדרמה והאופרה בארץ לקוח כולו מעולם אחר העוסד כבר מאהרינו. כי עדיין לא יצרנו לנו משלינו. כמעט כלום בשבילי במתנו הצעירה. וזאת הפעם הראשונה טראים לנו בתיאטרון הפרחורי לבנו, כמצויאות ההיו החי של הישוב ומפרפורי חיינו.

"הקומקום" הוא—במה חפשיית לסטרית צבורית קלה ומבדרת, העולה בטעמה וסדורה על זו של "הקברט" וישאפת להגיע למדרגת אמנות. המכיר נה חסכני שליו הוא פשוט וקטן, והוא מעסיק רק עשרה בניאדם ששלשה מהם שייכים להתאחדות המשתקים הפדופסיונליים בארץ. יש לו כיום שלש תכניות, ופעם בשלשה שבועות הוא מוליך תכנית חדשה כל הכנית מכיר לה שני פופונות, קצת הצגות ציוריות וקונפראנסים של דרשנות ביניהן; הבטיים לקצתם על זאיספרובוציות.

הרפרטואר עומד תחת פקוחו הספרותי של אביגדור חמאירי המציל אותו מ"סרח הערה" והמונית יתרה ומוסיף לפעמים את הפלפולו בדויסה

והכרזות. בעבודתו עשה שימוש בגופן החדש שפיתח, "חיים" (ע"ש חיים נחמן ביאליק), בסגנון קוביסטי נקי מקישוטיות. עיר-שי עיצב גופן זה עוד בהונגריה בהשפעת הגופנים החדשים שעיצבה אסכולת הבאוהאוס, כאנטי-תזה לעיצוב הקישוטי התנ"כי של סופרי הסת"ם. הוא גם עיצב את כרזות התאטרון ובמרכזן הלוגו של התאטרון: קומקום רותח, מעלה אדים. שותפו השני של המאירי היה אליעזר (לאיוש) דונת (1902–1969), יליד בודפשט שעלה לארץ בשנת 1921, למד אדריכלות בטכניון אבל העדיף לשחק בתאטרון ושימש כקונפראנסייה. עם סגל השחקנים נמנו רפאל קלצקין, יעקב טימן, יהודית פרקל ובתיה בת הרים.²⁵

לאחר התחלה צנועה באולם קטן עם שולחנות ומשקה בקומה השלישית ברחוב אלנבי 92, זכה תאטרון הקומקום להצלחה חסרת תקדים לאחר שעבר לאולם הפתוח של בית העם, שם הוצג לפני קהל של אלף צופים ששילמו גרוש וחצי להופעה. כעבור חודשיים דיווח עיתון הצפון שלמעלה מ-15,000 איש מתוך 150,000 יהודי ארץ-ישראל כבר צפו בהצגות הקומקום ברחבי הארץ.²⁶ התאטרון נדד בכל הארץ והופיע, לצד בית העם התל-אביבי, באולם ציון בירושלים ובאולם עין דור בחיפה. על פי עדות דאר היום היו הצגות הקומקום למקום בילוי עממי. בהצגה שהתקיימה באולם ציון בסוף נובמבר 1927 נכחו גברים ונשים, צעירים ומבוגרים, דתיים ממאה שערים לצד משכילים מתלפיות ורחביה. "כולם באו להסיח את הדעת לשעה קלה מהמצוקות והצרות בבית וראינו אפילו תינוק בן ששה חודשים בזרועותיה של צעירה בשורה הראשונה".²⁷

התכניות של הקומקום התחדשו בכל שלושה שבועות. מרבית חצי הסאטירה הופנו נגד ההנהלה הציונית, הוועד הלאומי, עיריות, קונגרסים ציוניים, בירוקרטיה מפלגתית, יושבי קרנות ושותי תה, ופרודיות נכתבו על תאטראות רציניים כמו הבימה והאוהל ועל עיתונים כמו דאר היום. המאירי שייבץ במערכונים שכתב פזמונים שחיבר למנגינות עממיות, אבל בהדרגה החל להזמין לחנים ממלחינים מוכרים, כמו יואל אנגל. כמה מפזמוני הקומקום זכו להצלחה מתמשכת, כמו השיר "מעל פסגת הר הצופים".

תחת המטרייה של הצלחת הקומקום יצא הגיליון הראשון של העיתון המחיר באייר תרפ"ז, מאי 1927. בראש הגיליון נדפס אזור של פסח עיר-שי: דמות סופר שמחזיק בידו נוצת כתיבה על רקע עיר ימית עתידינית שהיא שילוב של תל-אביב ויפו.²⁸ הצירוף צויר בסגנון קוביסטי ומתחתיו הוצג המוטו של כתב העת שהופיע כבר כמוטו של לב חדש: "חופש הדיבור אינו רשות אלא חובה". אזור זה והמוטו יופיעו מעתה בכל גיליונות כתב העת. בעמוד השני הופיע הצירוף בהיפוך, בנגטיב, עם תת-הכותרת הקבועה של העיתון: "הבמה – דוכן למלחמת אידאות של אביגדור המאירי". השימוש במושג "דוכן" שלח את הקורא לתרבות הרחוב, התרבות של הרוכל המנסה לפתות בצעקות את העוברים ושבים לקנות בדוכנו. הדוכן במרחב הציבורי העממי מנוגד לחנות הספרים האליטיסטית הסגורה והמבודדת מההמון, התרבות הכתובה, תרבות הקריאה השקטה, האריסטוקרטית. המאירי המשיל עצמו לנואם רחוב, לסוקרטס הזועק לפני העוברים ושבים, שמדבר בשפה שווה לכל נפש ומשתמש ברגשות עזים, בסגנון תאטרלי

דיווח על הפופולריות של הקומקום, יולי 1927

אקספרסיוניסטי. קיים גם דמיון בין הגואם מעל ה"דוכן" של העיתון המחיר ובין הקונפראנסייה של תאטרון הקומקום. שניהם דיברו בגוף ראשון ושימשו כציר המרכזי של הספקטקל שעליו הם הופקדו.

המאירי הכניס ממד אוראלי נוסף לכתב העת באמצעות שילוב תווי נגינה לפזמונים שהוא פרסם, כמו "המנון העבודה" של ידידו, המלחין יואל אנגל, שנרפס בגיליון הראשון. באמצעות התווים ציין המאירי שעיתונו נועד לא רק לקריאה שקטה אלא למופע בעל-פה. זהו דיבור כתוב, אמצעי תקשורת להשמעה במרחב הציבורי.

אבל העיתון נועד לא רק לאוזן אלא גם לעין. בגרפיקה המודרניסטית הפונקציונלית שלו המיר עיר-שי את החלוקה המסורתית של הטקסט לטורים אנכיים, בחלוקה למרחבים אופקיים באמצעות פסים עבים ששובצו בהם יחידות הטקסט הקצרות ולצדן איורים קטנים בעלי אופי קומי, כולם פרי עטו של שותפו ההונגרי השני של המאירי לתאטרון הקומקום, הקונפראנסייה אליעזר (לאיוש) דונת. כבר בעמוד השני של המחיר השתמש עיר-שי במשחק גרפי מרתק כדי ליצור שילוב של תאריך באות ובמספר.

בפועלי פתח תקווה השוכתים וגינה את עסקני תנועת הפועלים ("על סף הפיכחון") וקרא למלחמת מעמדות בין פועלים לעסקנים.

עיתון המחר, כמו לב חדש, נחלק למדורים. בלט בהם המדור "פרחי העונה" שעסק בענייני פוליטיקה ציונית. מדור אחר נקרא "בארות הפיגסוסים", שנלווה לו ציור פרי עטו של אליעזר דונת שהציג את הסוס המיתולוגי עם הכנפיים. מדור זה הוקדש להתפלמסות עם קהילת הסופרים בארץ, בעיקר עם ביאליק, אברהם שלונסקי ויעקב פיתמן (ראו לדוגמה את גיליון מס' 2). במדור נוסף, "הדוכן למלחמת אידאות", תקף המאירי את הביורוקרטיה הציונית הפוגעת באדם הקטן, אבל גם את הנציב העליון על התעללות במתפללים ככותל המערבי (גיליון מס' 5 מספטמבר 1927). המדור "סליחה" (שמציג דמות, גם היא פרי מכחולו של דונת, שקדה לפני ציבור הקוראים) הוקדש לאנקדוטות ולהתנצלויות לפני הקורא, אולם המאירי ניצל אותו גם לכתיבת ביקורות בנושאי אמנות ותאטרון. מדור נוסף שפרסם המאירי החל בגיליון מס' 3 מיולי 1927 הוא מדור השאלות והתשובות. אולם בניגוד למדור הספרותי בדאר היום הוא לא הגביל את המדור לנושאי ספרות אלא לשאלות פרובוקטיביות נוסח מדוע עוברות שירות גמלים עם פעמונים מצלצלים באמצע הלילה בחוצות תל-אביב. מדוע לא להעיר את אחינו הערבים כיפו השכנה?

המאירי הגן בהמחר גם על תאטרון הסאטירי, הקומקום, לאחר שמשה בילינסון, סגן עורך דבר, תקף את התאטרון ב-30 באוגוסט 1927 במאמר חריף בשם "על הסאטירה וגבולותיה". בילינסון טען שהוא אמנם מכבד את זכותה של הסאטירה למתוח ביקורת על ליקויים בחיים הציבוריים, אולם על מחבריה להיות אחראים ולהיזהר מליפול במלכודת ההומור הפשוט מדי, הוולגרי והמחוצף. בילינסון האשים את המאירי בחציית קו אדום ובפגיעה, באמצעות מערכונים, בערכים המקודשים של התנועה הציונית בכך שתקף את הקונגרס הציוני ונשיאו חיים וייצמן.³⁰

המאירי ענה לבילינסון בגיליון מס' 5 של המחר בספטמבר 1927, במאמר "קומיסרים בישראל". הוא סיפר לקוראיו שבילינסון הזהיר אותו מראש שעליו להתכונן להתקפה הזיתית מצד עיתון דבר וטען שעיתונות השמאל והמרכז, קרי דבר והארץ, התעלמה חודשים ארוכים מקיומו של הקומקום. העובדה שהתאטרון התחבב על הציבור הרחב הייתה לזרא למפלגות השמאל והמרכז שלא היו מוכנות לקבל ביקורת סאטירית. אבל לאחר שהתאטרון שגשג ואלפי אנשים ברחבי הארץ באו לצפות בתכניותיו, הם החליטו לצעוק "געוואלד", מכיוון שהצחוק מפחיד אותם. המאירי ציין שדווקא ביאליק, שהמאירי נהג לתקפו, סיפר לו שהוא נהנה הנאה גדולה מההצגות. בראש תוקפי התאטרון עמד משה בילינסון, שדרש להטיל צנזורה על תכני התאטרון ובכך לפגוע בחופש הביטוי. המאירי כתב עוד שהקומקום והמחר משלימים זה את זה. שניהם אמורים היו להילחם בריקבון של החברה הציונית הארץ-ישראלית, ולהגן על האזרח הישר, על יהודי יפה נפש שאיננו מוכר את מצפונו לכסף. שניהם אמורים היו לשמש כלי תצפית ומצפן מוסרי. וכלי מלחמה בעד חופש דיבור ונגד צנזורה.³¹ גם שחקני הקומקום התרעמו על מכתבו של בילינסון ושלחו לעיתון דבר מכתב מחאה, שפורסם ב-4 בספטמבר 1927 במדור



עיתון המחר, עמוד ראשי, גיליון ראשון, מאי 1927

העימוד הרוחבי לא אפשר ליצור אבחנה בין חומר חדשותי ופולמוסי לחומר פרסומי. מראשית הופעתו של העיתון הפרסומות בו היו רבות, החל במודעות של העיתון הרוויזיוניסטי הצפון ועד פרסומת לקפה ההונגרי ברח' נחלת בנימין 46, ואפשר היה למצוא בעיתון פרסומות לרופאי נשים, לעמילי מכס, לסוכני מכשירי חשמל ולחברות ביטוח לצד פרסומות לתכניות השונות של תאטרון הקומקום.

העיתון שמר כל שנות צאתו על סגנון פולמוסי נמרץ שחיבר תרבות עם פוליטיקה. ב-1925 החל המאירי לגלות אהדה גוברת לתנועה הרוויזיוניסטית שהוקמה בידי ז'בוטינסקי. תנועה זו פרסמה בשנים 1926-1927 עיתון בשם הצפון, שיצא לאור בחיפה, ובו כתב לעתים גם המאירי.²⁹ העיתון נסגר סופית בתקופה שבה הקים המאירי את המחר, שיכול היה למלא את החלל ולייצג את התנועה הרוויזיוניסטית. אולם המאירי סירב להפוך את המחר לביטאון של ז'בוטינסקי. הוא אמנם פרסם בגיליון מס' 6 מאוקטובר 1927 מאמר של ז'בוטינסקי ("q.e.t.a. שלנו", עמ' 4-6) והקדים לו הקדמה רחבה שבה הסביר לציבור קוראיו מה פשרה של הרוויזיה בציונות ("לעמוד על משמר כבוד האדם היהודי באשר הוא יהודי, זוהי נשמת הרביזיה שלנו"). אבל תמיכתו בז'בוטינסקי לא עשתה אותו בהכרח לאויב תנועת הפועלים מכיוון שבגיליון מס' 7 מנובמבר 1927 הוא תמך

חידוד
סבר מלים לארבע רוחות

התדע? 25 שאלות מס' 4

הודעה

אליזבטה ת.ד. 38 - ELIZABETA

שעות הבקר

למד אנגלית עדי
הלינגוואפו"ר
לוחות גרמניה
Literary Course

אשתו השגארה

שירות

שירת חולין

מספר וולצמו

"מכתבים למערכת". הם מחו נגד סתימת פיות ואי-הבנת סאטירה מהי. בילינסון ענה להם באותו מדור ודבק בטענותיו המקוריות. באותו גיליון הוא גייס לעזרתו את העורך ומבקר הספרות ח"ל (חיים לייב) חריפאי (אביה של השחקנית זהרירה חריפאי), שתקף גם הוא בחריפות את תאטרון הקומקום ואת מנהלו המאירי.³²

התמיכה של שחקני הקומקום בהמאירי הייתה זמנית. חלקם, ובראשם עמנואל הרוסי והלל ברגמן-אביחי, יצאו נגד תפיסתו הפוליטית. הם היו אנשי תנועת הפועלים וטענו שהקומקום נוטה במוצהר לעבר הרוויזיוניזם. כמו כן הם האשימו את המאירי שהוא משתמש בחומרים פרי עטם בלי לתת להם קרדיט. הסכסוכים בתוך הלהקה הביאו לנטישת חלק מהשחקנים את התאטרון באביב 1928 ולהקמת להקת תאטרון סאטירי חדש, "המטאטא", שהחל לפעול במאי 1928.³³

התהפוכות בתוך התאטרון גרמו זעזועים קשים בעיתון המחר. בחודשים פברואר-מארס 1928 המאירי לא הצליח להדפיס את העיתון. הוא התאושש זמנית באביב והדפיס שני גיליונות ברצף בחודשים אפריל-מאי. באותה תקופה הוא החל לשקם את תאטרון הקומקום, שחזר לפעול במקביל לתאטרון המטאטא עם צוות שחקנים חדש (ברכה צפירה, שמואל רודנסקי, הזמר בן-יוסף). במשך כמה חודשים פעלו שני התאטרונים הסאטיריים באותו אולם בתל-אביב, בית העם. אולם תאטרון המטאטא הלך והתחזק בעוד הקומקום של המאירי הלך ונחלש, וסופו שנסגר לאחר 12 תכניות, בסוף דצמבר 1928. היחלשות הקומקום הביאה בפועל להפסקת פרסומו של המחר. גיליון מאי 1928 (מס' 11) שטיפל באופן סאטירי בחג הפועלים, היה הגיליון הרציף האחרון של העיתון. בשנים הבאות הוא הופיע רק באופן אקראי.

סיכום ביניים: אביגדור המאירי בשנות העשרים ותחילת שנות השלושים

בתחילת אוקטובר 1928 הגיע זאב ז'בוטינסקי לארץ לאחר היעדרות של שנתיים; כוונתו הייתה להשתקע בירושלים. לאחר משא ומתן קצר הוא קיבל כעבור חודשיים, בתחילת דצמבר 1928, את עריכת העיתון דאר היום לשנתיים מידי איתמר בן-אב"י. העיתון היה לתקופה קצרה לעיתון רוויזיוניסטי.³⁴ קודם לחתימת ההסכם התייעץ ז'בוטינסקי עם אביגדור המאירי. המאירי, חסיד האסטרטגיה הפופולרית ומי שעבד בעצמו בעיתון, הסתייג. במכתב לז'בוטינסקי ב-18 באוקטובר 1928 כתב שכניסתו לעיתון יכולה להזיק לשמו ולשמה של המפלגה בשל אופיו הסנסציוני של העיתון ומכיוון שהאידאולוגיה של בעליו שונה מזו של ז'בוטינסקי.³⁵

למרות זאת נתן את ברכתו לעסקה ואף הסכים להיות עורך המדור לתרבות קלה בעיתון. מדור זה הכיל סיפורים קצרים קלילים, כמו כרוניקה פרי עטו של המאירי בשם "מפנקסי" המספרת על שיטוטי בעיר הגדולה תל-אביב, או סדרת סיפוריו של אדגר אלן פו שתרגם ז'בוטינסקי.³⁶ במדור פורסמו גם בדיחות, רכילות, ולראשונה בתולדות העיתונות העברית גם תשבץ. מי שהיה אחראי להכנסת התשבץ היה שותפו של המאירי לעריכת המדור, ארתור קסטלר. קסטלר (1905-1983), יליד בודפשט, בנו של תעשיין שלמד הנדסת מכונות

מדור חידוד המוח בדאר היום של המאירי וקסטלר, ינואר 1929

בווינה, הפך לציוני וסוציאליסט, עלה לארץ והצטרף לקיבוץ חפציבה. הוא התאכזב מהציונות הסוציאליסטית, עבר לתנועה הרוויזיוניסטית ונמנה עם צוות עיתונאי עיתון הצפון בחיפה, ולאחר מכן עבר לדאר היום בירושלים, שם שימש כאחראי לחדשות חוץ. לצד אביגדור המאירי קסטלר היה אחראי לחיזוק אופיו העממי של דאר היום,³⁷ וחיזק את הממד הוויוזאלי של דאר היום באמצעות שילוב יומיומי של צילומים של אירועים מסקרנים ומרתקים בעולם כגון אסונות ותחרויות ספורט. המאירי וקסטלר דוברי ההונגרית בלטו בזרותם בעיתון שרוב עובדיו נמנו עם יוצאי רוסיה, והיו המנוע המרכזי שדחף לחיזוק הפופולריזציה של העיתון. מגמה זו נחלשה מששניהם עזבו את העיתון לאחר מאורעות 1929. קסטלר יצא לחו"ל והמאירי, לאחר שפרסם בשתי מהדורות את גיליון מס' 12 של המחר, שעסק בהרחבה בפרעות תרפ"ט, עבר לעסוק במוצר תרבות המון נוסף: הספר. באוקטובר 1929, זמן קצר לאחר מאורעות תרפ"ט, יצא לאור ספרו השיגעון הגדול: רשימות קצין עברי במלחמה הגדולה.³⁸ בימים ספוגי אלימות וקריאות לנקמה הוציא המאירי מנשר פציפיסטי שלהפתעת הכול הפך, כמעט מיד עם צאתו לאור בסתיו 1929, לרב מכר ומכר אלפי עותקים ביישוב.³⁹ היה זה רב המכר הראשון בתולדות היישוב. המאירי החל לכתוב את הספר עוד בהונגריה וסיימו בארץ. הוא פרסם

- 29 המאירי פרסם החל ב-1926 מאמרים לאומיים נלהבים על כבוד האומה בעיתון הצפון. ראו לדוגמה: אביגדור המאירי, "כבוד האומה אינו מותר", הצפון, 21.9.1926; הנ"ל, "בסבך יער הזקנים", שם, 8.9.1926. על עיתון הצפון ראו: יוסף קיסטר, "הצפון: המקומון הראשון בארץ", קשר, 7 (1990), עמ' 52-56.
- 30 מ"ב, "על הסאטירה וגבולותיה", דבר, 30.8.1927.
- 31 אביגדור המאירי, "קומיסרים בישראל", המחבר, מס' 5, ספטמבר 1927, עמ' 19-24.
- 32 ח"ל (חיים-לייב) חריפאי, "הקומקום", דבר, 4.9.1927.
- 33 המאירי פרסם גילוי דעת מנומס בעיתון דאר היום על פירוק התאטרון לשני מחנות. ראו: המאירי, "גילוי דעת", דאר היום, 23.4.1928. בתגובה הודו לו אנשי המטאטא במכתב מנומס: "ירושלים, מכתב למערכת", שם, 1.5.1928.
- 34 על הפיכת דאר היום לעיתון רוויזיוניסטי, ראו: עוזי אלידע, "מעיתון מסחרי מצליח לעיתון מפלגתי: העברת דאר היום לירי הרוויזיוניסטים", קשר, 24 (1998), עמ' 68-75.
- 35 מכתב אביגדור המאירי לז'בוטינסקי מ-18 באוקטובר 1928 עם לוגו של תאטרון הקומקום, ארכיון מכון ז'בוטינסקי, תיק 16-3-1. ראו גם: פנחס גינור, "לבטים ומאבקים בדאר היום הרביזיוניסטי", בתוך: אבי בראלי ופנחס גינור (עורכים), איש בסער: מסות ומחקרים על זאב ז'בוטינסקי, קריית שדה בוקר: אוניברסיטת בן-גוריון, 2004, עמ' 331-332.
- 36 ראו לדוגמה: אביגדור המאירי, "מפנסקי", דאר היום, 19.2.1929.
- 37 על צעדיו הראשונים של קסטלר בארץ, ראו: ארתור קסטלר, חץ בשמי התכלת: אוטוביוגרפיה, תל-אביב: קרני, 1952, עמ' 17-32.
- 38 אביגדור המאירי, השיגעון הגדול: רשימות קצין עברי במלחמה הגדולה, ירושלים: מצפה, 1929.
- 39 אבנר הולצמן, "מאה שנה לשיגעון הגדול", באתר עונג שבת, יוני 2014, http://onegshabbat.blogspot.com/2014/06/blog-post_8119.html. ראו גם: אסף מונר, "1929 – שנה בחייו של אביגדור המאירי, דמרק שלנו", זמנים, 118 (2012), עמ' 102-115.
- 40 יצחק יציב, "מספרות המלחמה: השיגעון הגדול", דבר, 20.12.1929.
- 41 זהר ויעקב שביט, "לתולדות ספור הפשע העברי באי", הספרות, ה (1974-1975), מס' 17-20, עמ' 33-34.
- 42 אביגדור המאירי, "החיים הללו יפים הם מאוד", בתוך: החיים הללו: שבועון ארץ-ישראלי מצויר, מס' 1, 27.9.1935.
- 43 אלי אשד, "היה היה איש גיבור: על ד"ר אליהו בלנק", המולטי יקום של אלי אשד, 1.1.2007.
- 44 גבריאל ציפרוני, "עיתון מיוחד: העולם בצהוב", קשר, 3 (1988), עמ' 108-112; מרדכי נאור, "ייחודו של עיתון מיוחד – העיתון הצהוב הראשון בארץ", בתוך: הנ"ל, רבותי העיתונות: פרקים בתולדות התקשורת הכתובה בארץ, תל-אביב: משרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2004, עמ' 305-315.
- 45 גבריאל מ' רוזנברג, "הרומן הזעיר והקולמוס: ספרות פופולרית הונגרית – מבודפסט לתל-אביב", קשר, 46 (1999), עמ' 88-92.
- ישראלית: 1931-1904, "קשר", 49 (2017), עמ' 31-44 (להלן: אלידע, "עמיתים תקשורתיים").
- 11 המאירי, לב חדש, מס' 6, גיליון פורים, מארס 1922. על סגנון ה"פואסרד" העממי ראו: Ouzi Elyada, "La Mère Duchesne: masques populaires et guerres pamphlétaires: 1789-1791", *Annales Historique de la Révolution Française*, 1 (1988), pp. 1-16.
- 12 על דאר היום ראו: עוזי אלידע, "עיתונות 'צהובה' מול עיתונות 'הגונה': העימות על עיצוב דמותה של העיתונות הארץ-ישראלית בשנות העשרים", קשר, 26 (1999), עמ' 37-48.
- 13 על המאבק של אנשי דאר היום ילידי הארץ בעיתוני העולים ראו: הנ"ל, "עמיתים תקשורתיים".
- 14 רפאל בשן, "אביגדור המאירי: מנוחת הזועם", מעריב, 10.2.1967.
- 15 אביגדור פירשטיין, "הסיני רותח", דאר היום, 26.7.1922.
- 16 ראו לדוגמה שם, כ"ב 11 וב"ב 18 באוגוסט 1922.
- 17 יוסף אהרונוביץ, "הערות – פורצי גדר – דרכים חדשות – מי אשם", הפועל הצעיר, מס' 35-36, 23.8.1922, עמ' 5-7.
- 18 אביגדור המאירי, "מחבקי אשפתות", דאר היום, 3.9.1922.
- 19 ראו לדוגמה מדור "תשובות המערכת", שם, 30.3.1923.
- 20 ראו גיליונות דאר היום מ'29.8.1922 ומ'3.9.1922.
- 21 הטור הופיע ברצף בין 15 באוגוסט ל-1 בספטמבר 1922.
- 22 על עיתון המזרח והמאירי, ראו: דב גניחובסקי, "המזרח: העיתון המצויר של מיכאל פיקובסקי", קשר, 5 (1990), עמ' 85-89. דאר היום דיווח על מינוי המאירי לעורכו של המזרח, ראו: "ירושלים יום-יום – המזרח", דאר היום, 4.5.1925. העיתון הציג רשימה ארוכה של הצילומים המופיעים בגיליון מס' 2 ודרש שלצילומים ייתוסף גם הסבר בצרפתית. דאר היום זיהה בוודאות את המאירי כעורך המזרח.
- 23 העיתון נדפס פעם בחודש עד ינואר 1928, ולאחר הפסקת הופעה של חודשיים חזר להופיע בחודשים אפריל-מאי 1928.
- 24 כעבור תשע שנים, באמצע אוגוסט 1940, שב המאירי וניסה להוציא מחדש את המחבר בפורמט קצת יותר גדול (26x18 במקום 22x15), אולם הוא הצליח להוציא רק שני גיליונות, 15 וב'22 באוגוסט 1940. ראו: יוחנן ארנון, "המחבר של אביגדור המאירי: עיתון של איש אחד", קשר, 6 (1990), עמ' 88-93.
- 25 על תאטרון הקומקום ראו: מנחם דורמן, נתן אלתרמן: פרקי ביוגרפיה, תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 1991, פרק תשיעי; דוד אלכסנדר, הקומקום: ראשית התיאטרון הסאטירי בארץ ישראל, עבודת מוסמך, הפקולטה לאמנויות, אוניברסיטת תל אביב, 1975.
- 26 הצפון, 14.8.1927. ראו גם ביקורת חיובית על מופעי הקומקום בעיתון דאר היום, 8.7.1927.
- 27 עזמוות, "מבעד למסווה – שעורים בהסתכלות", דאר היום, 18.11.1927.
- 28 איור השער נדפס בדפוס פיקובסקי, אולם הגיליון עצמו הודפס בדפוס האחרות, שבו הדפיס המאירי גם את לב חדש בראשיתו.